

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Komparatistika

Teze disertační práce

Mgr. et Mgr. Nicol Svárovská, MAS

**Člověk bez paměti: Dílo Maxe Picarda v aktuálních
myšlenkových a literárních kontextech**

**Man without Memory: The Work of Max Picard in
Contemporary Philosophical and Literary Contexts**

Vedoucí práce: Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

2021

Disertační práce *Člověk bez paměti: Dílo Maxe Picarda v aktuálních myšlenkových a literárních kontextech* se zabývá myšlením švýcarského filosofa Maxe Picarda. Úvahy o slovu a tichu vystupují jako fundament Picardova myšlení, z něhož je napříč prací rozehrán motiv času, paměti a zapomínání, médií, totální války, atomové bomby, fenoménu Eichmann či identifikace s pachatelem. Picardovo promýšlení totální války a atomové bomby je zasazeno do kontextu myslitelů jako Martin Heidegger, Hannah Arendt či Günther Anders. Událost atomové bomby, pojednaná fenomenologicky jako první lidská zkušenost totality světa, je vyložena jako vnější manifestace toho, co se již odehrálo v člověku. Práce plasticky zobrazuje akustiku války a dává tak kontext Picardovým úvahám o totální válce a rozhlasu v nacistickém Německu. Jádrem, k němuž se Picard promýšlením médií dostává je ontologická proměna člověka, spojená se ztrátou slova a přechodem od vizuálního k akustickému. Téma zapomínání, diskontinuity, atomizace času, rozrušení paměti a konce člověka jako časové bytosti – Picardův klíč k interpretaci událostí 20. století – je vyloženo v dialogu s Augustinem, Hugo von Hofmannsthal, Pierrem Norou, Friedrichem Nietzschem či Bettinou Stangneth. Práce se věnuje tématu identifikace s pachatelem a zasazuje Picardův koncept Hitler v nás a jeho implikace do kontextu díla Hannah Arendt, Franze Kafky, Jonathana Littella, Jochena Gerz a Esther Shalev-Gerz.

PICARDOVA KONCEPCE ŘEČI

Abychom pronikli k jádru Picardova myšlení, začali jsme u jeho koncepce řeči. V Picardových úvahách o slovu a tichu jsme postihli specifikum, v němž zároveň spočívá jejich problematičnost. Picardovo myšlení není metodické, ale intuitivní. Ovšem i navzdory poeticko-filosofické povaze Picardova intuitivního myšlení v jeho úvahách o slovu a tichu vyvstala *struktura*. Tato struktura se opírala o styčné body Picardova pojetí řeči a manifestovala se napříč celým textem. Další kapitoly odkryly úvahy o slovu a tichu jako fundament Picardova myšlení, neboť jakýkoli motiv byl diskutován – čas, paměť, média, totální válka, atomová bomba či identifikace s pachatelem – vždy se stočil zpět k řeči.

Ticho v Picardově myšlení nevystoupilo negativně ve smyslu absence řeči, ale pozitivně jako autonomní fenomén, který zakládá slovo; mezi autentickou řečí a tichem je bytostné pouto: slovo má původ v tichu a nemůže bez něj vzniknout ani existovat. Slovo, má-li být autentické, zůstává ve vztahu k tichu, svému původu a zdroji regenerace. Pravda je vetkána do architektury slova a tím přiváděna k člověku, jenž se tak ocitá ve vztahu k pravdě automaticky.¹

Řeč Picard chápe jako dar, který byl člověku dán předem jako celek; vznikla náhle, skokem z ticha, byla stvořena jediným aktem. Jako taková má božský původ. Vazba řeči na věčný svět ji podle Picarda propůjčuje sílu přesahující lidské. Řečí zní věčnost jako ozvěna božského slova, jež v ní působí. Picard uchopuje věčné bytí řeči jako „immanentně transcendentní“,² jako místo, kde je člověk nejbližší věčnosti Boží. Ukázali jsme, že Picardova koncepce řeči je založena na dynamice mezi duchem a zvukem a zásadní roli v ní hraje motiv světla.

Aristotelovu definici člověka jako *zoon logon echon*, živočich vlastnící slovo, jsme v kontextu Picardova myšlení vyložili ve významu *živočich překračující k tichu*. Konstituentem lidskosti se v Picardově myšlení stává vazba slova a ticha. Dynamiku mezi slovem a tichem rozehrává jen člověk, neboť u zvířete chybí jeden pól a u Boha coby dokonalé syntézy slova a ticha k diferenci na polaritu slova a ticha vůbec nedochází. Autentická řeč se rodí z ticha a neustále k tichu transcenduje; jako taková podmiňuje autentickou existenci. Překračování slova k tichu jsme uchopili obrazem sinusoidy expandování a stahování se do ticha: každé slovo, které je součástí této dynamiky, vzchází z ticha a je jím napájeno a centrováno.³ V dualitě pohybu stažení a expanze slova jsme postihli paralelu s *lidským dechem*, čímž byla vysvětlena meditativní kvalita Picardovy knihy *Die Welt des Schweigens*, totiž že *působí* při procesu čtení a její působnost se odehrává jako zpřítomňování ticha samotného.

Fenomenologie řeči, kterou Picard rozehrává, je zároveň ontologií: člověk je podle Picarda člověkem skrze slovo a s každým slovem je znovu stvořen, s každým ponorem slova zpět do ticha umírá. Lidská existence tak kopíruje genezi a smrt slova.

---

¹ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 15-23.

² „das immanent Transzendente“ (Max Picard, *Der Mensch und das Wort*. s. 17)

³ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. *Ibid* s. 75-123.

Má-li člověk autentické slovo, slovo, které vyrůstá z ticha, prožívá znovu a znovu událost stvoření a smrti. Lidská existence je ustavičnou transcendencí ke slovu a návratem k tichu. Transcendenci ke slovu, absolutní jinakosti, provází akt stvoření, vpisující se svou permanencí do struktury člověka. Stvoření, smrt a tvořivost jako sám pohyb transcendence se v řeči stávají člověku natolik bytostnými, že *konstituují lidskost*. Vazba na svět ticha a autentické slovo, slovo mizící v tichu, garantuje, že je člověk ve vztahu ke své smrti, již zakouší v návratu slova k jeho původu, v pohybu ponoření se do ticha.⁴ Picard chápe substanci ticha jako předpoklad možnosti zdravého vztahu člověka k věcem, druhému i Bohu.

Moderní svět Picard spojuje s vykořeněním slova z jeho původu v tichu. Slovo už nevychází z ticha, ale vyskakuje z jiného slova, z jeho šumu; nesešupuje do ticha, ale přechází k dalšímu slovu a zaniká v jeho šumu. Došlo k substituci slova *slovním šumem*, k transformaci slova, jež je duchem, v čistou materii. Duchovní rozměr je u slovního šumu plně *nahrazen akustickým*.⁵ Slovní šum postrádá světlo, je pouze zvukem na sebe narážejících slov. Ticho v moderním světě nemá místo, je neproduktivní, neúčelné a nevyužitelné; přežilo jen v negativním významu „absence řeči“.⁶

Podle Picarda žádný z vynálezů či převratů v dějinách lidstva nezměnil podstatu člověka tak drasticky jako ztráta ticha a vykořenění z vazby mezi slovem a tichem. Ztráta ticha neznamená ztrátu jedné z lidských vlastností, ale proměnu lidské struktury. Ticho v pohlcení slovním šumem přestalo být v sobě spočívající plností, ale pouze čímsi negativní, ne-mluvením.⁷ Člověk v Picardově myšlení vystoupil jako *živočich překračující k tichu* a dynamika transcendence mezi slovem a tichem jako *konstituent* lidskosti. Ztráta slova byla vyložena vzhledem k dehumanizaci člověka, manifestující se v *lidské tváři*.

---

⁴ *Ibid.* s. 15-21.

⁵ *Ibid.* s.122.

⁶ *Ibid.* s 158.

⁷ *Ibid.* s. 157-160.

TOTALITA JAKO NALEHNUTÍ CELKU: NOVÝ NÁROK 20. STOLETÍ

Pouze ocitne-li se člověk mimo logos a nechrání-li ho substance ticha, může podle Picarda dojít k tak bezprecedentním zločinům proti lidskosti, které přinesla druhá světová válka. Na jejím pozadí se formuje Picardovo pozdní myšlení. Picard o druhé světové válce hovoří jako o *totální* válce, odlišné od každé války předchozí, a interpretuje ji prismatem slova a ticha. Pojem *totalita* byl specifikován jako nový nárok 20. století. To bylo stoletím totality v tom smyslu, že na člověka nechalo nalehnout *celek* světa. Druhá kapitola pojednala fenomén totální války a technologie konce světa, kladoucí na lidskou imaginaci nárok *představit si celek*. Atomová bomba je kulminací tohoto nároku; její potenciál zničit svět zažehl v lidské imaginaci představu *celku světa* a *totální destrukce*, ústící v nicotu.⁸ Existenciální konsekvence nalehnutí celku byly uchopeny s ohledem na Heideggerovu analýzu úzkosti. Druhá kapitola ukázala, že Picardovo promýšlení totální války a atomové bomby patří do kontextu myslitelů jako Martin Heidegger, Hannah Arendt či Günther Anders.

Identifikovali jsme tři elementy – nacionalismus, moderní industrialismus a technologický vývoj –, které byly zodpovědné za *přerod omezené války ve válku totální*, při níž se celé území státu mohlo proměnit v bitevní pole a distinkce mezi civilistou a vojákem se rozostříla. *Totální válka do sebe vtahuje všechno a všechny*, proniká skutečností a člověkem jako totalita. Diference mezi válkou omezenou a totální vystupuje v knize *Die Welt des Schweigens*, přičemž Picardovo dílo 40. a 50. let vystoupilo jako fenomenologické svědectví totální války a ontologické proměny člověka.

Picardovy úvahy o válce, nacismu, technice a atomové bombě se vždy stočily zpět k řeči a lidskosti. Ukázali jsme, že substance ticha zakládá zdravý vztah člověka k věcem, druhému i Bohu, a má-li člověk svět ticha, nemanipuluje a nedisponuje s věcí a druhými jako se zdroji.⁹ Picard nevidí techniku jako zlou či škodlivou ve chvíli, kdy člověka ochraňuje substance ticha. Ztráta ticha a autentického slova je podle Picarda

---

⁸ Susanna Lindberg, *Technologies of the End of the World*.

⁹ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 42-45.

zodpovědná za mechanizaci lidského nitra a monstróznost zla totální války. V hitlerovském světě se slovo stává povel a člověk jeho produktem. Člověk zde není člověkem skrze slovo, neboť to bylo v nacismu zredukováno na povel či řev. Picard nacismus interpretuje jako epochu, v níž člověk *fenomenologicky mizí* ve své nesouvislosti a řev mu slouží jako prostředek ke stvrzení vlastní existence. Všeprostupující slovní šum byl podle Picarda umožňujícím předpokladem totální války. Člověk totiž ve světě slovního šumu *ztrácí orientaci*, ocitá se krajinně *snížení viditelnosti*, kde se Hitlerův křik zjevuje jako maják. Člověk desorientovaný a ztracený ve slovním šumu hledá záchranu ve všem, co připomíná strukturu, i kdyby to měla být *struktura války*. To, že se válka stala *totální*, souvisí s tím, že zatímco slovo má pevné hranice, slovní šum hranice nemá; cokoli ho může kontaminovat, i démonické, jež do slovo proniknout nemůže.¹⁰ Svět slovního šumu je podle Picarda zodpovědný za absenci řádu, desorientaci člověka, beztrestnost a absenci odpovědnosti za spáchané zločiny.

Událost svržení atomové bomby byla pojednaná jako dějinný moment, který člověku bezprecedentním způsobem odemkl celek světa. S odkazem na Susannu Lindberg jsme hovořili o „technologiích konce světa“. Mezi takové technologie patří *atomová bomba*. Ta nepřinesla konec světa, nicméně rozdrtila, udusila a zničila některé jeho části. Vychází z ní otázka konce světa přivozeného technologií, neboť před člověka staví obraz totální destrukce; destrukce orchestrované člověkem samým.¹¹

Nebezpečí techniky bylo pojednáno s odkazem na Heideggerovu *Otázku techniky*. Heidegger nespatřuje nebezpečí v technice, ale v její bytnosti; stejně tak Picard nespatřuje nebezpečí v technice, ale ve změně bytnosti člověka, která už není tvořená tichem. Heideggerovský motiv bytnosti techniky, *Gestellu*, je silně přítomný v Picardově myšlení, a to v podobě konceptu diskontinuity a slovního šumu. Moderní technologie zpusťovala svět do té míry, že destrukce, kterou přináší atomová bomba, není příčinou, ale následkem mnohem hlubší destrukce světa, *kteřá se již odehrála metafysicky*, akcentuje Lindberg.¹² Ontologickou proměnu má na mysli Picard, když

---

¹⁰ *Ibid.* s. 127 -131; Max Picard, *Hitler v nás*. s. 25-157.

¹¹ Susanna Lindberg, *Technologies of the End of the World*. s. 3-5.

¹² *Ibid.* s. 6.

říká, že události jako Hitler či atomová bomba na svět nedopadají zvnějšku, ale již se odehrály v člověku.

Atomová bomba vystoupila jako motiv silně přítomný v Picardově myšlení. Pozdní spisy *Die Atomisierung in der modernen Kunst* (1954) a *Die Atomisierung der Person* (1958) svým názvem přímo odkazují na fenomén atomové bomby. Atomizace části světa, která se udála Hirošimou a Nagasaki, je pouze vnější manifestací toho, co se dávno odehrálo v člověku. Picard ukazuje, že řeč je atomizovaná (výrazem atomizace řeči je slovní šum) a v důsledku toho je atomizované lidství (člověk se stává člověkem okamžiku), čas (stává se momentaneitou) i umění (zpodobuje – jako kubismus – atomizovanou realitu). Atomizovaný je celý svět a s ním člověk, neboť bytností moderního světa a člověka je slovní šum. Když Picard hovoří o Hitleru *v nás*, atomové bombě *v nás*, je to ekvivalent Heideggerova *co se již odehrálo se v bytnosti člověka*. Picard nevidí ohrožení přicházet až s atomovou bombou, atomová bomba je se v člověku již odehrála, existovala ve vnitřní struktuře člověka. Rovněž jsme vyzdvihli paradox, který pojednává Picard s souvislostí s atomovou bombou, totiž že v ní věda dosahuje vrcholu a zároveň se v ní skrývá potenciál totální destrukce lidstva i světa.¹³

Z fenomenologického hlediska je jaderná destrukce vůbec *první lidskou zkušeností totality planety*, atomová bomba je první člověkem stvořenou technologií s potenciálem vyhladit veškeré možnosti existence. Přičemž za konec světa, který je přivezen nukleární katastrofou již nemůže kosmická síla, nýbrž člověk. Technologický konec světa tak otevírá otázku lidské odpovědnosti.¹⁴ Ukázali jsme, že Picard k otázce odpovědnosti přistupuje ontologicky, nahlíží ji prismatem proměny lidské struktury. V atomizovaném, diskontinuálním světě člověk již není časovou bytostí, nemá minulost ani odpovědnost za svou minulost. To podle Picarda umožnilo nacismus: nacista nemá kontinuitu a veškeré jeho činy mizí v propasti zapomnění. Ve světě slovního šumu – „aparatury nezodpovědnosti“¹⁵ – může být řečeno či zrušeno vše.

---

¹³ Max Picard, *Die Atomisierung der Person*. 16-19; Max Picard, *Die Atomisierung in der Modernen Kunst*. 23-24.

¹⁴ Susanna Lindberg, *Technologies of the End of the World*. s. 7-8.

¹⁵ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 127.

AKUSTIKA VÁLKY A MÉDIUM DISKONTINUITY

Třetí kapitole cílila na to plasticky zobrazit akustiku války, která by dala kontext Picardovu promýšlení totální války v intencích akustického. Pro Picarda je akustikou totální války slovní šum. V této souvislosti byl pojednán přechod od vizuální k akustické disciplíně. Nacismus nevyužíval pouze hudbu, ale zvuky v širším smyslu: dominantními zvuky druhé světové války byly exploze bomb, motory letadel a sirény. Vzdušné útoky na německá města měly fyzickou povahu, tělo je zakoušelo jako intenzivní zvukový vjem a vibraci. Způsob, jakým nacistický režim pracoval s hrozbou vzdušné války vystoupil v souvislosti a Foucaultovou analýzou města nakaženého morem. Režim kladl důraz na organizaci a ukládal občanům úkol připravit se na sebeobranu: vyklidit podkroví a vybavit sklepy plynovými maskami a provizorními přístýlkami. Tato opatření podléhala kontrole tzv. *Luftschutzwart*, připomínající autority ve Foucaultově příkladu.¹⁶

Zatímco Foucault vykládá moc z perspektivy *visuality* (proti moru se bojovalo viditelností a světlem, podmiňujících disciplínu), nacistický režim nechal disciplinární mechanismy vystoupit na pozadí *akustiky* (zvukového výstražného systému). Poukázali jsme na to, že disciplína v kontextu nacistického města funguje stejně efektivně jako ve Foucaultově panoptikonu: člověk se stává principem vlastního podřízení, internalizuje moc a zaručuje tak její automatické fungování. Jen akcent disciplíny se přesunul z *vizuálního* na *akustické*: v nacistickém Německu byla disciplína zjednávána za situace *snížené viditelnosti*. Vzdušné útoky se většinou odehrávaly po setmění, na což režim reagoval strategií simulovaných výpadků proudu, aby zneprátelené síly nerozpoznaly města. Civilisté měli po určité hodině zákaz vycházet a světlo ve městech bylo po setmění tlumené. V zatemněném válečném městě sloužily k varování před vzdušným útokem sirény. Snížená viditelnost potřebovala akustické. Režim vypracoval zvukový systém, podmíněný *aktivním, dekódujícím nasloucháním*, jako obranu před leteckým útokem. Německo si vyvinulo zvukový systém obrany, který byl v prvním roce války používán ne proto, že ho bylo třeba, ale

---

¹⁶ Carolyn Birdsall, *Nazi Soundscapes: Sound, Technology and Urban Space in Germany*. s. 119-131.

pro zácvik do zvukové symboliky.¹⁷ *Akustická organizace města* měla stejný cíl jako strategii organizace pro morem zmítané město ve Foucaultově příkladu: vtisknout lidem určité vzorce chování.

Ukázali jsme, jak zácvik do akustiky nacismu postihuje bytí člověka: zkušenost člověka v nacistickém městě byla usouvztažněna s Platónovým podobenstvím o jeskyni v Heideggerově interpretaci; ta vynesla čtyřstupňovou strukturu podobenství, již jsme aplikovali na zkušenost člověka v nacistickém Německu. Přitom jsme se soustředili na proměnu percepce a bytí člověka. Platónovo podobenství znázorňuje bytostné určení *παιδεία*; jak se ukázalo, *παιδεία* nacismu a s ní spojená proměna percepce člověka má obrácený postup. Nejde, tak jako v Platónově podobenství, o pohyb směrem ven do otevřeného pole, o překonání jednotlivých stupňů neskrytosti, které by vedly k „nejneskrytějšímu“, řečeno s Heideggerem. Ukázali jsme, že v kontextu nacistického Německa pohyb mezi jednotlivými stupni provází změna způsobu neskrytosti: přechod z temnoty sklepů, bunkrů, zatemněného města zpět do světla byl provázen adaptací zraku a sluchu. Člověk v nacistickém Německu pomyslně sestupoval do jeskyně, jejíž nejryzejší formou byl prostor sklepa a bunkru, a tento sestup byl provázen přesunem akcentu z *vizuálního* na *akustické*. Zkušenost člověka, redukována o vizuální, se proměnila v *celostní nalehnutí akustického*; byla spojena se *sníženou viditelností* a *zvýšenou závislostí na akustických indikátorech* a *proprioreceptivním vnímání*.¹⁸ Stejně jako u Platóna byl přechod mezi jednotlivými způsoby neskrytosti spojen s proměnou percepce a bytí člověka: s postupným potlačováním vizuálního a redukcí lidské zkušenosti se světem na akustické dochází k tomu, že si člověk vyvinul akustické rozeznávací schopnosti – jako rozpoznání typu blížícího se letadla a jeho vzdálenosti – a proměnil se v instinktivní, animální bytost. Animalita nejradikálněji vystoupila v prostoru sklepa či bunkru, v němž třesoucí se těla vyčkávají akustického podnětu. Člověku zde prožíval stavy od desorientace po šílenství.¹⁹ Došli jsme k závěru, který byl klíčový pro porozumění Picardovu konceptu

---

¹⁷ *Ibid.* s. 120-130

¹⁸ *Ibid.* s. 124-125

¹⁹ *Ibid.* s.

slovního šumu a rozhlasu, totiž že *akustika války* – zvuk rozhlasu, sirén, letadel a bomb – nahradila zvuky přírody a *naladila člověka na povel*.

Člověk byl naladěn na povel, přičemž médium, jež povel prostředkovalo, měl u sebe *nepřetržitě*. V kontextu stísněných prostor sklepa či bunkru, plně opanovaných rozhlasem, veškerá lidská koncentrace spočívá na akustickém a vyčkává povel. Naladění na médium jako na výhradní zdroj informací a zkušenosti se světem otevřelo ohromný prostor pro manipulaci. Část věnovaná rozhlasu v nacistickém Německu a Facebooku v Myanmaru nastínila efektivitu manipulace vedené přes média; Goebbelsova propagandistická kampaň se odehrávala v rozhlasovém vysílání a pro kampaň rozdmýchávající napětí mezi etnickými Rakhiny a Rohingy byl výhradní platformou Facebook. Rozhlas byl v nacistickém Německu mocným nástrojem genocidy, bez něhož by se vzestup nacismus a „konečné řešení“ neobešly. Jako současnou paralelou k válečnému Německu a vlivu médií na genocidu jsme pojednali situaci v Myanmaru. Vyložili jsme, jak zde internet a sociální média umožnily šíření nenávistné rétoriky a následnou genocidu muslimské menšiny Rohingů. S ohledem na studie Zvláštních zpravodajů jsme pojednali fakt, že pravda se člověku v Myanmaru podává výhradně skrze Facebook a jaký prostor pro falšování, manipulaci a násilí to otevírá. Intencí paralely mezi dvěma genocidami bylo poukázat na aktuálnost Picardova myšlení; ukázalo se, že jeho úvahy ze čtyřicátých let nechávají vyvstat mechanismus fungování médií v elementární podobě.

Picard považoval média, především rozhlas, za umožňující předpoklad nacistických zločinů. Fenomén Hitlera uchopil z kulturně-filosofické perspektivy a dospěl k závěru, že jej umožnil rozhlas. Rozhlas jakožto vpád diskontinuity do každodennosti člověka umožnil Hitlera tím, že změnil lidskou percepci, lidství a pravdu. Rozhlas podle Picarda skutečnost nezaznamenává, ale *vynalézá*: je zdrojem lidské zkušenosti se světem a stvořitelem světa. Rozhlas stvořil takový svět, v němž člověk přestal spoléhat na smysly; o pravdě už nezpravuje zrak či sluch, ale výhradně rozhlas.²⁰ Ono vytržení člověka z bezprostřední zkušenosti se setkáváním a ustavení rozhlasu jako zdroje legitimacy podle Picarda otevírá prostor pro manipulaci. Rozhlas

---

²⁰ Max Picard, *Hitler v nás*. s. 41

zakládá a ustavuje vztah člověka ke světu a k sobě samému, sebe-vědomým se člověk stává až skrze rozhlas. Vazba ke světu a k sobě samému se konstituuje prostřednictvím rozhlasu, neboť člověk vnímá nikoli svými smysly, ale rozhlasem. Vnuknuto mu může být *cokoli*, co je vhozeno do změní rozhlasového šumu.²¹ Moderní válka je podle Picarda monstrózní z toho důvodu, že není viděna ve své strašlivé pravdivosti, ale pouze jako segment rozhlasového šumu.²²

Jádrem, k němuž se Picard promýšlením médií dostává je *ontologická proměna člověka*. A ta je spojena se *ztrátou slova* a jeho substitucí slovním šumem, na němž se zakládá svět rozhlasu. Je to proměna, kterou Picard pojí s přechodem od *vizuálního* k *akustickému*. Ve světě slovního šumu pravdu již negarantuje to, co člověk *vidí* na vlastní oči, ale co *slyší* jako segment rozhlasového šumu.²³ Rozhlas člověka zacvičuje do nové percepce, nového vnímání světa, jež se koncentruje primárně na akustické. Učí ho vnímat nesouvislost jako něco přirozeného. Toto přenastavení člověka na nesouvislost a akustické, na zvuky války, řev a povel, Picard zachycuje jako zrození *rozhlasového člověka*. Rozhlas má v kontextu Picardova myšlení ontologickou funkci. Ontologická proměna, již Picard zachytil v souvislosti s nástupem médií, ve čtvrté kapitole vystoupila a byla rozvedena jako *ztráta paměti*.

---

²¹ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 140-142.

²² *Ibid.* s. 144.

²³ *Ibid.* 54-55.

PAMĚŤ A ZAPOMNĚNÍ

Téma zapomínání, diskontinuity, atomizace času, rozrušení paměti a konce člověka jako časové bytosti je pro Picarda klíčem k interpretaci událostí 20. století. Picardovo promýšlení času a paměti bylo opřeno o desátou a jedenáctou knihu *Vyznání*, aby následně mohla být rozehrána dynamika paměti a zapomínání a odstíněno zdravé od toxického zapomínání.

Picard navazuje na aspekt časovosti a paměti, který Augustin zafixoval jako „rozpínání“ umožňující duši zakoušet přítomnost jako „omezenou věčnost“. V té se imanentní, „do struktury zkušenosti náležející“,²⁴ dotýká transcendentního: ve slově se člověk dotýká věčnosti Boží. Slovo zakládá dějiny a proto v něm podle Picarda zaznívá návrat k počátku času; má-li člověk autentické slovo, je kontinuální; kontinuita jako rozpětí ve vetkána do slova samého. Autentickým slovem se odehrává pohyb transcendence, neboť slovo jest tak, že překračuje k tichu a nazpět.²⁵ Picard stejně jako Augustin promýšlí paměť jako rozpětí, a to s ohledem na věčnost, přičemž předpokladem možnosti vztahu ke zdůvodňujícímu základu člověka je transcendence vpletená do struktury slova.

Augustino tázání po povaze času a paměti *předznamenává fenomenologii*. Nicméně *orientace na věčnost* jeho tázání odstíní od moderní fenomenologie. Augustin uchopil lidský život jako čas a časové vědomí jako zaklesnutí tří dimenzí času. Čas je pro Augustina místem, odkud můžeme slyšet ozvěnu věčnosti.²⁶ Ona kombinace *fenomenologického přístupu* a *orientace na věčnost* je uzlem, jež pojí Augustina s Picardem; ukázali jsme, že Picard ztotožňuje paměť s řečí a místo setkání člověka s věčností nalézá ve slovu a tichu. Picardovým východiskem koncepce časovosti a paměti je vázanost času na slovo; čas a paměť – a stejně tak dotyk člověka s věčností – se konstituují v řeči. To je důvodem, proč Picard interpretuje čas a paměť prismatem ticha a slova. Pouze za předpokladu, že v sobě má svět ticha, existuje člověk jako časová bytost, bytost s pamětí a kontinuitou, a je schopen augustinovského rozpětí či

---

²⁴ Ladislav Benyovszky a kol. *Úvod do filosofického myšlení*. s. 222.

²⁵ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 10-21.

²⁶ Jan Sokol, *Čas a rytmus*. s. 58-66.

existování v husserlovského časovém dvorci. Rozpínání v Augustinově smyslu se děje ze středu ticha, jež centruje slovo, lidskou existenci i dějiny člověka.

Co Picard fenomenologicky vykazuje na transcendenci mezi slovem a tichem vztahuje i na rovinu ontologickou. Autentické slovo, rozpětí mezi dvěma tichy, má dvojí ozvěnu, zaznívá v něm zrození i smrt. Stejně tak lidská existence je rozpětí mezi dvěma tichy: tichem zrození a tichem smrti. Když slovo mizí v tichu a zapomnění, připomíná člověku, že mu náleží pouze dočasně. Mizení a zapomínání slova člověka připravuje na zkušenost vlastní smrti.²⁷ *Zapomínáním* se člověk fenomenologicky vztahuje k vlastní konečnosti; proto je podle Picarda *nepostradatelné*.

Slovo dává člověku moc transcendovat přítomnost ve smyslu míjejících okamžiků v augustinovskou omezenou věčnost. Picard uchopuje věčné bytí řeči jako „immanentně transcendentní“,²⁸ jako místo, kde je člověk nejbližší věčnosti Boží. Řeč u Picarda vystoupila jako *bytí*, jež je více než úhrn svých částí a všeho, co prostředkuje.²⁹ Řeč má schopnost koncentrovat do své přítomnosti minulé i budoucí a jako taková je *pamětí*. Minulost, přítomnost a budoucnost jsou v tichu jednotou, která je v duši přítomná jako předtucha minulosti, přítomnosti a budoucnosti,³⁰ říká Picard v duchu augustinovské tradice. Má-li člověk podle Picarda slovo, a s ním čas a paměť, dokáže se vztahovat nejen sám k sobě v rozestření časovými dimenzemi, ale i k věčnosti v sobě; v tom jeho rozumění času a paměti bytostně augustinovské. Augustinovskou omezenou věčnost Picard fenomenologicky vykazuje na naladění zamilovanosti: zamilování transcendují čas jako permanentní střidu okamžiků směrem k „věčné přítomnosti“,³¹ která v sobě uzamyká minulost i budoucnost.³²

Stěžejním tématem je pro Picarda tříšť paměti a ztráta času, které uchopuje prismatem ztráty slova a ticha. Se ztrátou slova a ticha dochází k rozpadu časových horizontů. Nemá-li člověk slovo, ale slovní šum, nemá-li ticho, ale pauzu ve slovním šumu, přichází o zdroj své kontinuity. Paměť se rozpadá do fragmentů bez skutečné

---

²⁷ Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 26-28.

²⁸ „das immanent Transzendente“ (Max Picard, *Der Mensch und das Wort*. s. 17)

²⁹ *Ibid.* s. 56.

³⁰ *Ibid.* s. 62-64.

³¹ „in einer ewigen Gegenwart“ (Max Picard, *Die Welt des Schweigens*. s. 65. Překlad: NS)

³² *Ibid.* s. 65-66.

souvislosti; nerozpíná se do minulosti vzpomínáním a do budoucnosti předjímáním; schopnost transcendovat přítomný okamžik ve světě diskontinuity zanikla.³³ Člověk se ztrátou slova ztratil kapacitu překračovat od slova k tichu a nazpět, přišel o schopnost rozpínat se v augustinovském smyslu, neexistuje jako časová bytost, nemá husserlovský časový dvorec a nemůže se, řečeno s Heideggerem, rozvrhovat. Disponuje pouze okamžikem, který ho vrhá do amnézie dalšího okamžiku. Atomizaci lidského času a paměti diagnostikuje na rovině naladění jako *nervozitu*, na rovině psychologické jako *schizofrenii* a na rovině tělesné jako *karcinom*.³⁴

Picardův filosofický výklad diskontinuity zachvacující časové vědomí, tříště paměti, která jde ruku v ruce s tříští řeči, jsme usouvztažnili s jejím literárním zpodoběním. Hugo von Hofmannsthal v *Dopise lorda Chandose* zachycuje rozpad řeči na rozpadu časových horizontů. Jeho čtení i porozumění je zachváčeno diskontinuitou: dochází k rozpadu časového vědomí – ve zkušenosti rozestřené *ens distentum* – ke ztrátě schopnosti transcendovat přítomnost směrem k minulosti a budoucnosti. Lord Chandos to uchopuje jako nepřemostitelnou propast, která ho dělí od vlastních literárních děl, a to budoucích i minulých. Nejenže ztrácí schopnost psát, ale nedokáže proniknout do toho, co už napsal; diskontinuita ho drží v cele okamžiku, v separaci od minulosti i budoucnosti. Transformuje se v Picardova „člověka okamžiku“. Jak se časový dvorec rozpadá a člověk se ocitá na opuštěném ostrově okamžiku, přichází o paměť a na ni fixovanou identitu, jež se konstituuje v rozprostření časovými dimenzemi. V dopise explikovaná ztráta schopnosti psát vystoupila jako symptom hlubší ztráty: ztráty schopnosti mluvit a přemýšlet.

S odkazem na Noru a Nietzscheho byla rozehrána dynamika paměti a zapomnění: oba autoři zachytili tuto dynamiku způsobem, který rezonuje s Picardovým myšlením. Nora, Nietzsche i Picard přisuzují zásadní funkci *zapomínání*. Nora odstínil paměť posedlou historií od živé paměti, která je selektivní, integruje do sebe to, co uzná za vhodné a ostatní zapomene. Schopnost zapomínání pro Nietzscheho podmiňuje lidskou existenci primárněji než schopnost pamatovat si. Jak zmíněno, Picard promýšlí paměť a zapomínání ve vztahu k řeči a mizení slova v tichu a zapomínání slova vykládá

---

³³ *Ibid.* s. 10-140.

³⁴ Max Picard, *Die Atomisierung der Person*. 30-31.

jako přípravu člověka na zkušenost vlastní smrti. Zapomínání je neodmyslitelnou kapacitou člověka, vpletenou do struktury slova i existence samotné. Zapomínání jako zácvik do zkušenosti lidské konečnosti je u Picarda stejně jako u Nietzscheho fixované na kategorii *zdraví*.

Picard přichází s myšlenkou, že moderní člověk přišel nejen o schopnosti paměti jako vnitřní kontinuity, ale i o schopnost zapomínat. Zapomínání jako výraz zdraví nahrazuje *toxické zapomínání*, zapomínání ve smyslu *diagnózy*. S odkazem na nietzscheovské kategorie zdraví a nemoci jsme zapomínání uchopili jako nemoc, která člověka opanuje a operuje s jeho myslí i tělem jako vnější činitel. Tuto zkušenost jsme popsali jako „děje se mi“ ve smyslu externí invaze tělesného a duševního. Stejně jako nemoc napadající neurologickou soustavu může vymazat paměť bez lidské vůle, lidského přičinění či konsensu, Picard chápe slovní šum jako něco, co člověka prostoupí a *zapomíná za něj*. Člověk je v tomto smyslu do zapomnění *vržen*.

V diskontinuálním světě člověk přestal existovat jako časová bytost s minulostí a odpovědností za svou minulost. Veškeré jeho činy mizí v propasti zapomnění. To bylo Picarda umožňujícím předpokladem nacismus. Charakteristikou nacisty je nejen to, že vraždí, ale hlavně to, že si na své vraždění *nepamatuje*.³⁵ V této souvislosti jsme ukázali, jak se zapomínání jako diagnóza manifestuje v literatuře, konkrétně v Littelově románu *Laskavé bohyně*, a národním narativu Rakouska.

V návaznosti na to jsme se přesunuli od psyché národa k psyché nacistického vraha, jemuž se dostalo literárního zpodobení i v Littelových *Laskavých bohyních*: Adolfu Eichmannovi. Prohloubili jsme tak náš výklad o *aplikaci* Picardových myšlenek a to, co jsme v souvislosti s rakouským národním mýtem zachytili v *obecné rovině*, jsme vyložili na *konkrétním* případě. I přes to, že Picard nezasvětil žádné ze svých děl Eichmannovi a jeho kniha *Hitler v nás* vyšla 15 let před procesem, jeho úvahy o „člověku nacismu“ jsou sondou do nacistické psyché. Picardovo myšlení odrývá proměnu lidství spojenou s rozpadem času a paměti, a jako takové bylo uchopeno jako *klíč k fenoménu Eichmann* s potenciálem vnést do diskuse o Eichmannovi novou dynamiku.

---

³⁵ Max Picard, *Hitler v nás*. s. 31-32.

ETICKÉ TABU IDENTIFIKACE S PACHATELEM

Fakt, že ohromný korpus dokumentů, které za sebou Eichmann zanechal v Buenos Aires, není řádně prostudovaný, Stangneth pojí s psychologickou motivací. Golo Mann to vykládá jako strach z otevření Pandořiny skříňky a *kontaminace* myšlenkami, které tam nalezneme. V dynamice touhy porozumět a instinktu uchovat si odstup, nepřiblížit se na *nekomfortní vzdálenost*, spatřuje Stangneth zdroj Eichmannovy moci.³⁶ Poslední kapitola tematizovala tento motiv strachu z kontaminace a instinkt nepřibližovat se k pachateli zla na nekomfortní vzdálenost na dílech Hannah Arendt, Franze Kafky, Jonathana Littella, Jochena Gerz a Esther Shalev-Gerz a v neposlední řadě Maxe Picarda. Zasadili jsme tak Picardův koncept *Hitler v nás* a jeho implikace do literárně-filosofického a uměleckého kontextu nekomfortní identifikace. V dílech všech zmíněných autorů jsme diagnostikovali dva momenty: výzvu přijmout podobnost či identifikaci s pachatelem a mobilizaci k přehodnocení základních etických kategorií dobra a zla, viny a nevin, zločinu a trestu, provázaných s otázkou (spolu)odpovědnosti.

Spojení *banalita zla* bylo představeno jako provokativní na vícero rovinách. Jednou z rovin provokace bylo, že *banální zlo* vystoupilo na pozadí jiné definice zla, kterou Arendt o dekádu dříve rozvinula v knize *Původ totalitarismu* (1951), a to *radikální zlo*.³⁷ Nicméně dichotomie banálního a radikálního zla, na první pohled provokativní, paradoxní či alogická, v rámci jejího myšlení vystoupila jako komplementární. Arendt pojí *radikální zlo* s lidské představivostí se vymykající hrůzou, která se zhmotnila ve faktu holocaustu. Fenomén Eichmann v procesu odkryl, že monstróznost holocaustu však nemají nutně na svědomí monstra. Radikální zlo se manifestovalo v činech a skutečnosti, naproti tomu banální zlo Arendt spojuje s pachateli holocaustu. Nejprovokativnější rovinou konceptu banality zla byla teze, že Eichmann nebyl sadistický psychopat, ale normální, průměrný úředník.³⁸ Tato teze

---

³⁶ Bettina Stangneth. *Eichmann before Jerusalem: the unexamined life of a mass murderer*. s. 834-841.

³⁷ Hannah Arendtová, *Původ totalitarismu I-III*. s. 599.

³⁸ Hannah Arendtová. *Eichmann v Jeruzalémě*. s. 468

byla nejprovokativnější ve své implikaci: otevřela výzvu přijmout *podobnost s pachatelem*. Arendt neuchopila Eichmanna jako sadistického psychopata v duchu tzv. teorie šílených nacistů. Právě naopak. Implikace konceptu banality zla *kontrastují* s implikacemi teorie šílených nacistů. Arendt byla do Jeruzalému povolána, aby vydala svědectví o jednom z nejobávanějších nacistických vrahů, který byl na území nově vzniklého židovského státu souzen svými oběťmi. Namísto očekávané *katarze* dopadl na celé lidstvo mrak *nekomfortní identifikace*: anticipovaný obraz Eichmanna coby monstra a zvráceného sadisty se v rukách Arendt přetavil v zrcadlo, *mobilizující* k přehodnocení základních etických kategorií spojených s uvažováním o holocaustu.

Dále jsme nechali vystoupit koncept nekomfortní identifikace v Kafkově povídce *V Kárném táboře*, v níž je zachycena geneze a proces identifikace s pachatelem na dynamickém vztahu hlavních postav: důstojníka a cestovatele, jenž má perspektivou pozorovatele blízko ke čtenáři. Sledovali jsme proces konverze cestovatele na důstojníkovu víru: důstojník předkládá narativ ospravedlňující mučení a utrpení, na který cestoval postupně přistupuje, až si ho plně osvojí. Zvláštní pozornost jsme věnovali problematičnosti metaforické interpretace utrpení zastírající jeho realitu. Kafkova povídka rozkryla, *jak* ke konverzi dochází, s jakou lehkostí se pozorovatel stává apologetou utrpení, a dokonale tak zapadla do mozaiky nekomfortní identifikace: cestovatel – zcela *normální*, nezúčastněný pozoroval, který je perspektivou blízký *čtenáři* – se stane spolupachatelem.³⁹ Převedeno na nacistický kontext vystoupily implikace jeho postoje jako děsivější než Kopfrkinglova idea vykoupení, v jejímž jménu ve *Spalovači mrtvol* vraždil. Kopfrkingl odpovídá profilu šíleného nacisty a nechává tak mezi námi a sebou distanci. Duševně zdravý cestoval v Kafkově povídce je znepokojivější v tom ohledu, že *maže distanci* a staví nás před tutéž výzvu, před kterou nás postavila Arendt konceptem banality zla: výzvu přijmout *podobnost s pachatelem*.

Littell v *Laskavých bohyních* překračuje tabu a popisuje holocaust v první osobě, z perspektivy nacisty Aueho. Zaměřili jsme se na prostředky, jimiž *Laskavé bohyně* staví čtenáře před nebezpečí kontaminace znepokojujícími myšlenkami a

---

³⁹ Jennifer L. Geddes, *Violence and Vulnerability: Kafka and Levinas on Human Suffering*.

vyvolávají v něm nekomfortní identifikaci. Spoluúčast čtenáře vystala na vícero rovinách: je nejen účasten Aueho zločinů, ale zároveň se stává důvěrníkem, od něhož se žádá porozumění a pochopení.⁴⁰ V Auem se prolíná hlas vypravěče a autorského hlasu, přičemž tato syntéza má v sobě náboj naléhavosti a manipulace, projevující se kupříkladu jako podněcování empatie ve čtenáři. S ohledem na úvahy Adams jsme ukázali, že Aue velmi často rozostřuje etické hranice mezi sebou samým a čtenářem. Časté zaměňování oběti, přihlížejícího a pachatele naléhá na čtenáře, aby vzal v potaz možnost své *zaměnitelnosti* s Auem, což boří tradiční formu identifikace při čtení literatury holocaustu. Čtenář se tradičně neidentifikuje s pachatelem, ale s obětí. Identifikace s obětí probouzí soucit, nicméně vyhýbá se eticky nebezpečným otázkám. *Laskavé bohyně* před nás staví etickou výzvu, v níž spočívá jejich hodnota; provokují k přehodnocení otázky národní identity, odpovědnosti, viny a *spoluúčasti*. Mobilizují čtenáře ke konfrontaci s tím, co je vnímáno jako tabu: vystavit se možnosti identifikace s pachatelem.⁴¹

V souvislosti s konceptem nekomfortní identifikace jsme s odkazem na Jamese Younga obrátili pozornost k fenoménu *mizejícího pomníku*, který odráží problematičnost *německé paměti*. Mizející pomník je výrazem tzv. *anti-pomníkového hnutí*; nová generace umělců přehodnocuje koncept pomníků, ke kterým získala přirozenou nedůvěru, především ve světle nacistického zneužití pomníků. Umělci jako Jochen Gerz a Esther Shalev-Gerz, Norbert Radermacher či Horst Hoheisel zpochybňují tradiční přístup k pomníkům stejným způsobem jako Littell zpochybňuje konvenční čtení literatury holocaustu, postavené na identifikaci s obětí. Tradiční pomníky na sebe berou břímě paměti, což vede k tomu, že zapomínáme, přicházíme o živou paměť a nahrazujeme ji historií v Norově smyslu. Vztyčení pomníku provází osvobození od paměti ve smyslu její delegace externí entitě: skutečnou motivací tak může být *touha zapomenout*. *Harburgský pomník proti fašismu* – mizející pomník odrážející problematičnost německé paměti holocaustu – *přesouvá břemeno paměti zpátky na člověka*, který nemůže spoléhat na externí ztvárnění paměti a musí převzít

---

⁴⁰ Debarati Sanyal, *Memory and Complicity: Migrations of Holocaust Remembrance*. New York: Fordham University Press, 2015. s. 191-192.

⁴¹ Jenni Adams, *Reading (as) Violence in Jonathan Littell's The Kindly Ones*. s. 33-40.

iniciativu. Paměť nemá existovat externě, ale jako nekonečný zdroj vzpomínek a obrazů, má být internalizovaná. Cílem podle Gerzových není monument, ale prázdné místo po monumentu, *vzpomínka*. Mizející monument přenáší břemeno paměti na diváka a *vrací do popředí paměť samotnou*.⁴² Anti-pomníkového hnutí rozkrývá limity externalizované paměti či – slovy Nory – archivu a mobilizuje k internalizované paměti, paměti v Norově smyslu, niterné součásti člověka samého.

Ukázali jsme, že Picardův koncept *Hitler v nás* má v sobě tentýž náboj nekomfortní identifikace diskutovaný napříč poslední kapitolou. Picard otevřel výzvu identifikace s pachatelem a postavil nás na eticky nepohodlnou půdu jedinečným způsobem, který jsme nechali vystoupit na pozadí dialogu s Arendt, a to po způsobu odstínění konceptu *Hitler v nás* od konceptu banality zla. Ukázalo se, že myšlenka, že *Eichmann je v každém z nás*, s níž byla Arendt často konfrontována, je pro ni příliš radikální; znamenala by přistoupit na Eichmannovu apologii, vystavěné na principu zaměnitelnosti a rozostření diference mezi vinou a nevinou a rozmlžení otázky odpovědnosti. Picard se ve volbě slov ukázal radikálnější než Arendt; jeho volba slov nebyla provokací, byla opodstatněná a v kontextu jeho myšlení pečlivě artikulovaná: vychází z ontologické proměny bytí člověka fixované na ztrátu slova a času. Rozpad časového vědomí a zachvácení člověka diskontinuitou vede k tomu, že jedním z fragmentů, jež se můžou v lidském nitru ocitnout je *Hitler*. Rovněž v ohledu diagnostiky *rozsahu* postižení je podstatně *radikálnější* než Arendt: zatímco pro Arendt Eichmannova dispozice není *obvyklá*, Picard spatřuje v diskontinuitě podstatu moderního světa a ztrátu schopnosti vztahovat se k času spojuje s lidstvem *obecně*.⁴³ Hitler je podle Picarda *v nás* nikoli jako *substance*, ale jako *fragment*, jenž se v lidském nitru může usadit a zabydlet. Je potencialitou, která se může aktualizovat a pravděpodobnost její aktualizace odvisí od míry diskontinuity, již lidské nitro vykazuje. Samotné naše nitro je kontaminované, říká Picard a vrhá nás na eticky podobně nekomfortní půdu jako Arendt, Littell, Kafka či Gerzovi.

---

⁴² James Young, *The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany*. s. 277-281.

⁴³ Max Picard, *Hitler v nás*. s. 86.

BIBLIOGRAFIE:

AISCHYLOS, *Oresteia*. In: *Řecká dramata*. Přeložil Vladimír Šrámek. Praha: Mladá fronta, 1976.

ANDERS, Günther. *Die atomare Drohung*. Radikale Überlegungen. München: Beck, 1981.

ANDERS, Günther, *Die Antiquiertheit des Menschen*. München: Verlag C. H. Beck, 1961.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995.

ARENDTOVÁ, Hannah. *On Hannah Arendt*. In: HILL, Melvyn A (ed.). *Hannah Arendt, The Recovery of the Public World*. New York: St. Martin's Press, 1979.

ARENDTOVÁ, Hannah. *The Life of Mind*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich, 1985

ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Překlad: Jana Fraňková, Jan Rypka, Mario Stretti, Zdenka Strettiová, Helena Vebrová. Praha: Oikoymnenh, 1996.

AURELIUS AUGUSTINUS, *Vyznání*. přeložil Mikuláš Levý, Praha: Ladislav Kuncíř, 1926.

BATAILLE, Georges. *Literature and Evil*. Přeložil Alastair Hamilton. New York: Penguin Books, 2012.

BATAILLE, Georges. *Reflections on the Executioner and the Victim*. Translated by Elizabeth Rottenberg. In: No. 79, *Literature and the Ethical Question* (1991), pp. 15-19. New Haven: Yale French Studies, 1991.

BENJAMIN, Walter. *Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti*. In: Výbor z díla I, Literárněvědné studie. Praha: *Oikoymenh*, 2009.

BENYOVSZKY, Ladislav a kol. *Úvod do filosofického myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

BIRDSALL, Carolyn. *Nazi Soundscapes: Sound, Technology and Urban Space in Germany, 1933-1945*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012.

CURRID, Brian. *A National Acoustics: Music and Mass Publicity in Weimar and Nazi Germany*. Minnesota: University of Minnesota Press, 2006.

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*, 3. vyd. Praha: Svoboda, 1992. Překlad: Věra Szathmáryová-Vlčková, doslov a poznámky: prof. Jan Patočka.

EATHERLY, Claude; ANDERS, Gunther. *Burning Conscience: The case of the Hiroshima pilot*. Preface by Bertrand Russell. New York: Monthly Review Press, 1961.

EINSTEIN, Albert (Author); ROWE, David E (Editor); SCHULMANN, Robert (Editor). *Einstein on Politics: His Private Thoughts and Public Stands on Nationalism, Zionism, War, Peace, and the Bomb*. New Jersey: Princeton University Press, 2013.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000.

FUKS, Ladislav. *Spalovač mrtvol*. Praha: Odeon, 2003.

GADAMER, Hans-Georg. *Problém dějinného vědomí*. Praha: Oikoymenh ve spolupráci s Filosofickým ústavem AV ČR, 2019.

HAVEL, Václav. *Hry*. 1. vyd. Praha: Torst, 1999.

HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. Překlad: Ivan Chvatík. Praha: Oikoymenh, 2008.

HEIDEGGER, Martin. *Básnický bydlí člověk*. Oikoymenth, 2006.

HEIDEGGER, Martin. *Co je metafyzika?* Praha: Oikoymenh, 1993. Přeložil Ivan Chvatík.

HEIDEGGER, Martin. *Der Ursprung des Kunstwerkes*. in M. Heidegger, Gesamtausgabe, Band 5, Holzwege, Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2003. s. 1–74. Pracovní překlad Jaroslav Novotný.

HEIDEGGER, Martin. *Novověká matematická přírodní věda*. Přeložil Jiří Polívka. 1992.

HEIDEGGER, Martin. *Otázka techniky*. Přel. Jana Kružíková a Ivan Chvatík. Praha: Oikoymenh, 2004.

HEIDEGGER, Martin. *Věk obrazu světa*. Pracovní překlad Ivan Chvatík.

HEIDEGGER, Martin. *Platons Lehre von der Wahrheit*. Pracovní překlad Jaroslav Novotný. In: Martin Heidegger, Gesamtausgabe, Band 9, Wegmarken, Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2004. 3. Vydání. s. 203-238.

HOFMANNSTHAL, Hugo von. *Lucidor a jiné prózy*. přeložil Aloys Skoumal. Slovart, Praha 1998.

IONESCO, Eugène. *Plešatá zpěvačka*. Ľidle. Praha: Artur, 2006.

KAFKA, Franz. *Proměna a jiné povídky*. Překlad: Vladimír Kafka. Československý spisovatel, 2009.

KOLB, Robert; HYDE, Richard. *An Introduction to the International Law of Armed Conflicts*. Oxford – Portland Oregon: Hart Publishing, 2008.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha: Oikoymenh, 2006.

KRUŽÍKOVÁ, Jana. *Heideggerovo pojetí vědy*. Praha: Togga, 2010.

KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2006.

LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Překlad: Miroslav Petříček, Jan Sokol. Praha: Oikoymenh, 1997.

LINDBERG, Susanna. „Technologies of the End of the World.“ In *The End of the World: Contemporary Philosophy and Art*, edited by Schuback, Marcia Sa Cavalcante and Sussana Lindberg, 3–20. London: Rowman & Littlefield International, 2017.

LITTELL, Jonathan. *Laskavé bohyně*. Překlad: Michaela Marková. Praha: Odeon, 2014.

MARCUSE, Herbert. *Jednorozměrný člověk*. Praha: Naše vojsko, 1991.

MARX, Karel. *Ekonomicko-filozofické rukopisy z roku 1844*. Praha: Svoboda, 1978.

MOWITT, John. *Radio: Essays in Bad Reception*. Berkeley, CA: University of California Press, 2011

NICHOLLS, David; NICHOLLS, Gill. *Adolf Hitler: A Biographical Companion*. United States: ABC-CLIO, 2000.

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. přel. Věra Koubová. Praha: Aurora, 2002. 1.vyd.

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Přeložila Věra Koubová. Praha: Aurora, 1996.

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy I*. 2. vyd. přeložil J. Krejčí. Praha: Mladá fronta, 1992.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. přel. Věra Koubová. Olomouc: Votobia, 1996.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. přel. Otokar Fischer. Olomouc: Votobia, 1995.

NORA, Pierre. *Mezi pamětí a historií: problematika míst*. Antologie francouzských společenských věd: Město. 1996. Cahiers du CEFRES n° 10.

ORWELL, George. 1984. Praha: Levné knihy, 2009.

OTTO, Rudolf. *Posvátno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Přel. Jan J. Škoda. Praha: Vyšehrad, 1998.

PAPENBURG, Jens Gerrit; SCHULZE, Holger. *Sound as Popular Culture: A Research Companion*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2016.

PATOČKA, Jan. *Péče o duši II*. Praha: Oikoymenh, 1999,

PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

PICARD, Max. *Die Atomisierung der Person*. Hamburg: Furche-Verlag, 1958.

PICARD, Max. *Die Atomisierung in der modernen Kunst*. Hamburg, Furche-Verlag, 1954.

PICARD, Max. *Der letzte Mensch*. Leipzig : E.P. Tal, 1921.

PICARD, Max. *Der Mensch und das Wort*. Erlenbach-Zürich: E. Rentsch, 1955.

PICARD, Max. *Das Menschengesicht*. München: Delphin-Verlag, 1929.

PICARD, Max. *Die Welt des Schweigens*. Frankfurt am Main und Hamburg: Fischer Bücherei, 1959.

PICARD, Max. *Hitler v nás*. Přel. Václav A. Černý. 2. vyd. Praha: Erm, 1996.

PICARD, Max. *The World of Silence*. Translated by Stanley Godman. A Gateway Edition /Henry Regnery Company: Chicago, 1964.

PICARD, Max. *Člověk na útěku*. Přeložil Ladislav Jehlička. Praha: Vyšehrad, 1970.

PLATÓN, *Ústava*. Přeložil Radislav Hošek. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1993.

RILKE, Rainer Maria. Gide, André. *Correspondance 1909-1926*. Paris : Corrêa, 1952.

SANYAL, Debarati. *Memory and Complicity: Migrations of Holocaust Remembrance*. New York: Fordham University Press, 2015.

SASSOLI, Marco. *Autonomous Weapons and International Humanitarian Law: Advantages, Open Technical Questions and Legal Issues to be Clarified*. International law studies, 2014.

SCHÜTZE, Fritz. *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. In: Biograf, č. 20, 1999.

SOKOL, Jan. *Čas a rytmus*. Praha: Oikoymenh, 2019. 3.vyd.

SOMERVILLE, Keith. *Radio Propaganda and the Broadcasting of Hatred: Historical Development and Definitions*. Camden: Palgrave Macmillan, 2012.

SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. Host: Brno, 2016. s. 209.

STAIGER, Emil. *Poetika, interpretace, styl*. Přeložil Miloš Černý a Otakar Veselý. Praha: Triáda, 2008.

STANGNETH, Bettina. *Eichmann before Jerusalem: the unexamined life of a mass murderer*. Z němčiny přeložila Ruth Martin. New York/ Toronto: Alfred A. Knopf, a division of Random House LLC, 2014.

SVÁROVSKÁ, Nicol. *Svět ticha. Transcendence v díle Maxe Picarda*. In: Ročenka pro filosofii a fenomenologický výzkum. Praha: Toga, 2013.

VLADISLAV, Jan. Adresát Vladimír Vokolek. *Dvacet dopisů Jana Zahradníčka a čtyři dopisy a pohlednice Františka Hrubína*. Stockholm: Poezie mimo domov, 1984.

WALLER, James. *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

WELZER, Harald; MOLLER, Sabine; TSCHUGGNALL, Karoline. „*Můj děda nebyl nácek*“: *nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2010

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Knihy básní*. Praha: Lidové noviny, 2001.

ZALAMPAS, Sherree Owens. *Adolf Hitler: A Psychological Interpretation of His Views on Architecture, Art, and Music*. Ohio: Bowling Green University Popular Press, 1990.

Články a odborné statě

ADAMS, Jenni. *Reading (as) Violence in Jonathan Littell's The Kindly Ones*. In: *Holocaust Studies* 17:2-3, 27-50. Oxfordshire: Routledge Taylor & Francis Group, 2011.

ALVIS, Jason W. *Transcendence of the Negative: Günther Anders' Apocalyptic Phenomenology*. *Religions* 2017; 8(4):59. <https://doi.org/10.3390/rel8040059>.

BARASH, Jeffrey Andrew. *Heidegger and the Metaphysics of Memory*. Université de Picardie, Amiens, France. *STUDIA PHÆNOMENOLOGICA VIII* (2008), 401-409.

BREITFELDER, Miroslav. *Rozhlas ve službách nacistické propagandy*. In: *Dějepis XVIII, Sborník katedry historie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000.

BUNZL, Matti. *On the Politics and Semantics of Austrian Memory: Vienna's Monument against War and Fascism*. In: *History and Memory*, Vol. 7, No. 2 (Fall - Winter, 1995), pp. 7-40. Indiana University Press, 1996.

DAWSEY, Jason. *After Hiroshima: Günther Anders and the history of anti-nuclear critique*. In: Matthew Grant, Benjamin Ziemann. *Understanding the Imaginary War*:

Culture, Thought and Nuclear Conflict, 1945-90. Manchester: Manchester University Press, 2016. s. 140-164.

DIEPHOUSE, David J. Review of *The Aryan Jesus: Christian Theologians and the Bible in Nazi Germany*. *Holocaust and Genocide Studies*, vol. 23 no. 3, 2009, p. 478-480.

GEDDES, Jennifer L.. *Violence and Vulnerability: Kafka and Levinas on Human Suffering*. In: *Literature & Theology*, Vol. 29. No. 4, December 2015, pp. 400–414 doi:10.1093/litthe/frv044.

GIRISH, Devika, ‘*The Social Dilemma*’ Review: *Unplug and run*. *The New York Times*, 9. září 2020. <https://www.nytimes.com/2020/09/09/movies/the-social-dilemma-review.html>

GRAFTON, Anthony. *Arendt and Eichmann at the Dinner Table*. In: *The American Scholar*, Vol. 68, No. 1 (WINTER 1999), pp. 105-119. Published by: The Phi Beta Kappa Society.

The GUARDIAN, *Read Sacha Baron Cohen's scathing attack on Facebook in full: 'greatest propaganda machine in history'*. At: <https://www.theguardian.com/technology/2019/nov/22/sacha-baron-cohen-facebook-propaganda>.

HAMM, Peter. *Das Schwinden des Schweigens*. *Die Zeit* [online]. 1990-02-19.

HOGAN, Libby; SAFI, Michael. *Revealed: Facebook hate speech exploded in Myanmar during Rohingya crisis*. In: *Guardian*, 3. dubna 2018.

HUMAN RIGHTS COUNCIL. Report of the Independent International Fact-finding Mission on Myanmar - A/HRC/39/64 (27. srpna 2018).

ICRC Customary Study. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

KUSS, Daria J.; GRIFFITHS, Mark D. 2012. *Internet and Gaming Addiction: A Systematic Literature Review of Neuroimaging Studies*. Brain Sciences 2, no. 3: 347-374. <https://doi.org/10.3390/brainsci2030347>

LEE, Ronan. *Extreme Speech in Myanmar: The Role of State Media in the Rohingya Forced Migration Crisis*. In: International Journal of Communication 13 (2019).

LIESSMANN, Konrad Paul. *Thought after Auschwitz and Hiroshima: Günther Anders and Hannah Arendt*. Enrahonar: Quaderns de Filosofia 46:123-135, 2011.

MEYER, Michael. *The Nazi Musicologist as Myth Maker in the Third Reich*. Journal of Contemporary History, vol. 10, no. 4, 1975, s. 649–665. JSTOR, www.jstor.org/stable/260106.

MILES, Tom. *U.N. investigators cite Facebook role in Myanmar crisis*. In: Reuters, 12. března 2018

MOZUR, Paul. *A Genocide Incited on Facebook, With Posts From Myanmar's Military*, In: New York Times. 15. října 2018 <https://www.nytimes.com/2018/10/15/technology/myanmar-facebook-genocide.html>

NAKAYA, Andrea C. *Internet and social media addiction*. San Diego, CA: ReferencePoint Press, Inc., 2015.

OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS. „Statement by Mr. Marzuki Durusman, Chairperson of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, at the 39th session of the Human Rights Council“. 18. září 2018, Ženeva.

PETRESCU, M., KRISHEN, A.S. *The dilemma of social media algorithms and analytics*. J Market Anal 8, 187–188 (2020). <https://doi.org/10.1057/s41270-020-00094-4>

RAZINSKY, Liran. *History, Excess and Testimony in Jonathan Littell's Les Bienveillantes*. In: French Forum, Vol. 33, No. 3, pp. 69-87. Lincoln: University of Nebraska Press, 2008.

SANDBERG, Eric. *'This Incomprehensible Thing': Jonathan Littell's The Kindly Ones and the Aesthetics of Excess*. In: The Cambridge Quarterly, Volume 43, Issue 3, September 2014, Pages 231–255. Oxford: Oxford University Press, 2014. <https://doi.org/10.1093/camqtly/bfu015>

SCHÜTZE, Fritz. *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. In: Biograf, č. 20, 1999.

SULEIMAN, Susan Robin. *When the Perpetrator Becomes a Reliable Witness of the Holocaust: On Jonathan Littell's Les bienveillantes*. In: New German Critique 106, Vol. 36, No. 1, Winter 2009. North Carolina: Duke University Press, 2009.

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY, Situation of human rights in Myanmar, 30. srpna 2019, dokument A/74/342

United Nations Coverage, General Assembly, Third Committee, Third Committee Experts Warn of Growing Statelessness among Minorities, Outline Human-Rights Findings in Myanmar, Democratic People's Republic of Korea. 22. října 2019. <https://www.un.org/press/en/2019/gashc4272.doc.htm>

YOUNG, Kimberly. *Internet addiction over the decade: A personal look back*. World Psychiatry 2010, 9(2): 91. doi: 10.1002/j.2051-5545.2010.tb00279.x;

YOUNG, James. *The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany*. *Critical Inquiry* 18 (2): 267-96. 1992.

Závěrečné práce:

SVÁROVSKÁ, Nicol. *Literární recepce díla Maxe Picarda*. Rukopis diplomové práce. Vedoucí: Mgr. et Mgr. Blanka Činátlová, Ph.D. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a komparatistiky, 2014.

SVÁROVSKÁ, Nicol. *Zahradničkovo Znamení moci*. Rukopis diplomové práce. Vedoucí: Doc. Aleš Novák, Ph.D. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. 2013.

Filmy

JONZE, Spike. *Ona (Her)* (2013).

RIEFENSTAHL, Leni. *Olympia* (1938).

Konference

MUSK, Elon. Code Conference 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=wsixsRI-Sz4>

PŘEHLED ODBORNÉ ČINNOSTI

Zahraniční stáže

- 2009: Maastricht University
- 2012: McGill University in Montreal
- 2014-2015: l'Université de Fribourg
- 2015: The University of Melbourne

Samostatné zahraniční studium

- 2016 – 2018: Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights (The University of Geneva, The Graduate Institute of International and Development Studies); The Executive Master in International Law in Armed Conflict (magisterský titul)

Výzkumná činnost

- 2012: Limity transcendence (Karlova Univerzita, Fakulta humanitních studií; Centrum pro fenomenologický výzkum)
- 2021: A multidisciplinary analysis of planetary defense from asteroids as the key national policy ensuring further flourishing and prosperity of humankind both on Earth and in Space; TL01000181, TAČR ÉTA

Pedagogická činnost

- 2015-2016: INUS Australia, Melbourne (výuka akademické angličtiny)

Publikace

- SVÁROVSKÁ, Nicol. *Svět mlčení. Transcendence v díle Maxe Picarda.* (s. 63-96) In: Novák, Aleš (ed.), *Ročenka pro filosofii a fenomenologický výzkum.* Praha: Togga, 2013.
- SVÁROVSKÁ, Nicol. *Faustova pracovna.* In: Josef Hrdlička – Klára Soukupová – Michal Špína (eds.), *Básně a místa. Eseje o poezii.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2015.

Účast na konferencích

- 2020: „Astropolitics: The Ecosystem of Space.“ Astropolitics Virtual Global Forums, Astropolitics Institute (příspěvek: *Common But Differentiated Responsibilities for Space Debris Removal*)
- 2018-2021: Účast na konferencích Třetího výboru Organizace Spojených národů v New Yorku